

Соловей Ю. О. Значення народознавчого матеріалу в освітньому процесі закладів дошкільної освіти / Ю. О. Соловей // Київський науково-педагогічний вісник. – №13. – С. 81-85

УДК 373.2.091.3.398.3 (045)

Соловей Ю.О.,
*аспірант кафедри дошкільної освіти
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*

ЗНАЧЕННЯ НАРОДОЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація: В статті розглянуто значення народознавчого матеріалу в освітньому процесі закладів дошкільної освіти як дієвої умови духовного та патріотичного виховання у дітей дошкільного віку. Проаналізовано роль прислів'їв, приказок, загадок, народних пісень у всебічному, гармонійному розвитку особистості дитини дошкільного віку. Встановлено, що духовне формування особистості дитини відбувається через засвоєння нею суспільно-історичного досвіду свого народу.

Ключові слова: заняття, народознавство, педагогіка, заклад дошкільної освіти, особистість, дитина, освітній процес, розвиток.

Аннотация: В статье рассматривается значение народно-научного материала в учебно-воспитательном процессе учреждения дошкольного образования как действенного условия духовного и патриотического воспитания детей дошкольного возраста. Проанализирована роль пословиц, приказов, загадок, народных песен во всестороннем, гармоничном развитии личности ребенка дошкольного возраста. Установлено, что духовное формирование личности ребенка происходит через осознание им общественно-исторического опыта своей нации.

Ключевые слова: занятие, народоведение, педагогика, заведение дошкольного образования, личность, ребенок, образовательный процесс, развитие.

Summary: In the article considers the value of ethnographic material in the educational process of the institution of preschool education as an effective condition for spiritual and patriotic education in preschool children. The role of proverbs, orders, riddles, folk songs in the comprehensive, harmonious development of the personality of the child of preschool age is analyzed. It has been established that the spiritual formation of the child's personality takes place through the realization of her social and historical experience of her nation.

Key words: occupation, ethnography, pedagogy, institution of preschool education, person, child, educational process, development.

Постановка проблеми. Основним та спільним надбанням народу є його історія. Перебуваючи в постійному русі, вона несе відгомін давно минулих епох і готує ґрунт для свого майбутнього розвитку [2, с. 4]. Плекання національної свідомості й самосвідомості, прищеплення моральних ідеалів та ціннісних орієнтирів починається з раннього дитинства, з перших років життя дитини. Суверенній Україні потрібні громадяни, які мають глибоко усвідомлену життєву позицію, налаштовані патріотично й водночас толерантно, з повагою ставляться до інших людей, їхніх національних культур, держав. Зростити й виховати таку генерацію українців, духовно багатих особистостей можна за умови розвитку національної освіти, у якій би система виховання, навчання й розвитку ґрунтувалася на передових ідеях вітчизняної і зарубіжної філософії, засадах української етнопедагогіки, прогресивній науково-педагогічній думці і яка б органічно синтезувала суспільні освітні впливи та родинне виховання [8, с. 3].

Так, сучасні наукові дослідження свідчать про недостатній рівень знань або навіть повне незнання основних аспектів народознавства, народної педагогіки, української етнопедагогіки. Відтак, вивчення місця та ролі української народної педагогіки в сучасному вихованні підрастаючого покоління потребує ґрунтовного наукового аналізу. Ця проблема є науково актуальною та становить значний інтерес як з етнографічної, так і з педагогічної точки зору [4, с. 102].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У літературних джерелах проблемі використання народознавчого матеріалу в закладах дошкільної освіти приділяли увагу багато науковців. Ґрунтовно висвітлили питання формування у дітей дошкільного віку першооснов патріотичного виховання засобами народознавства такі педагоги, як Л. Кривенко, Н. Очеретна, Л. Позднишева; народознавство як складову педагогічного процесу у закладі дошкільної освіти

розглядали І. Білінська, О. Вашак, Н. Кашуба, І. Михайлюк; питання збереження традицій виховання, відновлення зв'язків між поколіннями розглядають у своїх працях І. Бех, П. Дроб'язко, М. Євтух, В. Кузь, О. Ольжич, Ю. Руденко, С. Русова, Л. Ржепецький, О. Сухомлинська, Д. Федоренко, М. Ярмаченко; народнопедагогічні засади українського дошкілля розглядають А. Богуш, Н. Лисенко; розвиток надбань української дошкільної етнопедагогіки та їх використання в сучасному закладі дошкільної освіти розглядає Н. Рогальська. Елементом народознавчої науки присвячені праці Л. Артемової, Г. Беленької, Н. Гавриш, Н. Ємельянової, Л. Калуської, О. Петрука, Т. Поніманської.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні значення народознавчого матеріалу в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Становлення й розвиток особистості – складний і багатогранний процес. Дитина не може формуватися, виховуватися як особистість та індивідуальність без соціально зумовленого задоволення її людських потреб, а також поза суспільними стосунками, поза колективом. Через різні життєві обставини вона потрапляє у певне середовище, де склався певний соціальний устрій, функціонують стійкі національні традиції. Саме це середовище є зовнішнім чинником, який визначає місце дитини в системі суспільних стосунків та особливості її особистісного розвитку [7, с. 14].

Зважаючи на те, що з давніх-давен Україна славилась розмаїттям народних свят, звичаїв та обрядів наші предки берегли їх, передавали з роду в рід, з покоління в покоління для того, щоб нащадки ніколи не забували своє коріння, свій родовід, історію свого народу. Проте, на жаль, ми все більше переконуємось, що багато що втрачено, загублено, забуто, тільки через багато тисячоліть повертаються до нас забуті звичаї та обряди. Перед нами постає питання «Як же зробити так, щоб діти не змаліли духовно, не були байдужими до рідної землі, до краю, до свого коріння, щоб вміли берегти кращі традиції минулого?» [6, с. 3].

Духовне формування особистості дитини відбувається через засвоєння нею суспільно-історичного досвіду свого народу (етносу, нації) [7, с. 14]. Починати духовно розвивати особистість слід з раннього віку, коли дитина пізнає навколишній світ. І від нас, батьків та педагогів, багато залежить, щоб разом з ніжною колисковою матері у душу дитини входила любов до всього рідного, щоб змалечку вона пізнавала звичаї та обряди свого краю, збагачувала мову скарбами усної народної творчості, полюбила милозвучну красиву рідну мову [6, с. 3].

Варто відзначити, що виховання у молодого покоління почуття патріотизму, відданості справі, зміцнення державності, активної громадянської позиції нині визнані проблемами загальнодержавного масштабу. У Державних національних програмах «Освіта» («Україна ХХІ століття»), «Діти України», «Національній програмі патріотичного виховання громадян, розвитку духовності», Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти України визначаються стратегічні завдання виховання особистості, що полягають у прищепленні любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина – патріота України як світоглядного чинника [8, с. 4].

У контексті зазначеного вище, слід зауважити, що в освітньому процесі закладу дошкільної освіти вагоме значення відіграють заняття з народознавства. Вже з молодшої групи дітям подають поняття «Батьківщина» у доступній для них формі. Для цього і на заняттях, і в повсякденному житті проводяться бесіди-розповіді про Батьківщину, супроводжуючи ілюстраціями, екскурсіями та літературними творами відповідно до віку. А вже в старших групах, на основі набутих знань та життєвого досвіду, проводять більш розширені бесіди, збагачуючи їх зміст новою інформацією. Щоб виховувати любов до Батьківщини, необхідно навчити дитину любити і знати історію міста, села, в

якому вона живе. Необхідно часто проводити екскурсії містом, селом, де діти знайомляться з історичними пам'ятниками та культурними закладами [2, с. 6].

Слід зазначити, що заняття з народознавства сприяють вихованню у дітей духовності на національному ґрунті, доброзичливості, чесності, взаємоповаги, поваги до культур інших народів, ушанування їхніх традицій, оберегів [5, с. 97].

У процесі ознайомлення дітей з українським народознавством цікавим та корисним є вмiле використання вихователем прислів'їв і приказок, обговорення їх змісту і відповідного тлумачення. Наприклад: «Більше землю удобряй – будеш мати урожай», «Хліб – батько, вода – мати», «Про землю піклуйся – золотим зерном милуйся», «Маленька праця краща за велике безділля», «Бджола мала, а й та працює», «Праця чоловіка годує, а лiнь марнує». Зміст таких висловлювань вчить дошкільників правильної поведінки та бережливого ставлення до довкілля [1, с. 12]

Виховне значення на формування особистості мають також влучні вислови й афоризми, скоромовки та загадки. Це – своєрідна художня форма передачі дошкільникам узагальненого досвіду народу, народної культури, етики та моралі [4, с. 108]. Варто відзначити, що одним із дієвих засобів виховання небайдужого ставлення дітей до рідної землі, до краю, до свого коріння є ознайомлення з народними святами, що сприяє поглибленню емоційних зв'язків дитини з життям, працею та красою рідного народу. Також, залучення дітей дошкільного віку до національних традицій та звичаїв, підготовки і відзначання свят народного календаря пробуджує у них любов до рідної землі, повагу до людей праці, формує вміння плідно працювати, шанувати історію, збагачувати культуру свого народу. Участь дошкільників у святах народного календаря сприятиме тому, що вони глибше відчуватимуть нерозривність з рідною природою, намагатимуться власною працею примножувати багатства рідного краю, прагнутимуть зберігати та розвивати трудові та святкові традиції [9, с. 287].

Одним із важливих виховних засобів етнопедагогіки виступають ігри та забави («А ми просо сіяли, сіяли», «Перепілка», «Подольночка», «Кіт і миша» та інші), що охоплюють найрізноманітніші аспекти: народознавчий, мовленнєвий, природничий, математичний, оздоровчий, пізнавальний, естетичний. Унікальність народної гри полягає у формуванні етично стійкої та інтелектуально розвинутої особистості [4, с. 107].

Вагому роль в духовному розвитку особистості дитини відіграє українська пісня. Найбільш близькими до дитячої душі є пісні зимово-новорічного циклу. Серед них – це колядки та щедрівки («Добрий вечір тобі, пане Господарю!», «Колядин, колядин...», «Щедрик, ведрик», «Сію, сію, посіваю», «Щедрівонька щедрувала», та інші). Серед календарних пісень весняного циклу – це звичайно веснянки («Голубка», «А вже весна», «Подольночка», «Чижик», «Жучок» та інші); серед пісенних творів перехідної пори – між весною і літом – русальні і найвиразніші – це пісні літнього циклу – купальські, петрівочні, жнивварські [4, с. 108].

Серед українського пісенного репертуару вирізняють також колискові пісні, які є наймелодійнішими для дитини дошкільного віку. Колискові пісні збагачують лексичний багаж дітей за рахунок того, що містять широке коло відомостей про навколишній світ, про образи, предмети і явища, які близькі дитячому розумінню («Ой, ходить сон коло вікон», «Сонько-дрімко», «Гойда, гойда-гой», «Котику сіренький», «Сонце зайшло давно», «Баю-бай», «Рученьки, ніженьки» та інші) [3, с. 101].

Підсумовуючи зазначене, доцільно наголосити на тому, що для ефективного ознайомлення дітей з національною культурою, звичаями та традиціями в групових кімнатах закладів дошкільної освіти слід оформити національні куточки, які будуть наповнені державними та народними символами, оберегами, ляльками в національному одязі, дитячими народними музичними інструментами, зразками декоративного мистецтва. Такі куточки

сприяють формуванню у дітей національної свідомості, любові до рідної землі, розуміння нерозривного зв'язку минулого, сучасного та майбутнього [5, с. 97-98].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи викладене, відзначимо, що порушена проблема є досить актуальною, адже використання в закладі дошкільної освіти народознавчого матеріалу сприяє духовному та патріотичному вихованню особистості дитини, що є досить важливим для її всебічного й гармонійного розвитку.

Водночас, установлено, що заняття з народознавства сприяють вихованню у дітей доброзичливості, чесності, взаємоповаги, поваги до культур інших народів, ушанування їхніх традицій та оберегів. Варто відзначити, що заняття з народознавства будуть більш ефективними та дієвими за умови використання різноманітного наочно-дидактичного матеріалу, що сприятиме кращій зацікавленості дітей та урізноманітненню самого заняття.

Серед перспектив подальшого дослідження даної проблеми виокремлюємо роботу з детального вивчення використання народознавчого матеріалу на заняттях в закладах дошкільної освіти в країнах зарубіжжя.

Література:

1. Алешко В. Ф. Використання етнокультурного виховного потенціалу в ознайомленні дошкільників з природним довкіллям / В. Ф. Алешко, А. М. Бродовська // Педагогічний дискурс. – 2012. – № 13. – С. 12.
2. Білінська І. В. Народознавство як складова педагогічного процесу у дошкільному навчальному закладі / І. В. Білінська. – Кам'янець-Подільський, 2016. – 121 с.
3. Ватаманюк Г. П. Український дитячий фольклор як засіб мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / Г. П. Ватаманюк // Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – 2016. – № 7. – С. 101.
4. Вашак О. О. Значення педагогіки народознавства в сучасній національній системі виховання / О. О. Вашак // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – 2015. – № 5 (49). – С. 102,107–108.

5. Єпіхіна М. А. Формування основ патріотичного виховання у дошкільників засобами народознавства / М. А. Єпіхіна, Н. О. Курило // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – 2017. – № 1 (40), С. 97-98.
6. Калуська Л. В. Ознайомлення дошкільнят із народними звичаями і обрядами / Л. В. Калуська. – Івано-Франківськ: Обласний інститут ПОПП, 1993. – 72 с.
7. Карабаєва І. Виховання має бути народним / І. Карабаєва // Дошкільнє виховання. – 2011. – № 8. – С. 14.
8. Кривенко Л. О. Формування у дошкільників першооснов патріотичного виховання засобами народознавства / Л. О. Кривенко, Н. В. Очеретна, Л. С. Позднишева. – Хмельницький, 2015. – 79 с.
9. Стаєнна О. Традиції рідного краю як засіб громадянського виховання дітей старшого дошкільного віку / О. Стаєнна // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2013. – № 47. – С. 287.